

Eugeniusz Pańkow <https://orcid.org/0000-0003-0114-296X>
University of Humanities and Economics in Lodz, Poland
e-mail: eugeniuszpankow@gmail.com

Лексічныя асаблівасці перакладу глаў 3 і 4 *Евангелля паводле Мацвея* на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі)

Lexical characteristics of the Belarusian translation of chapters 3 and 4 of the *Gospel of Matthew* (Catholic and Orthodox editions)

Абстракт

У артыкуле праводзіцца параўнальны аналіз лексічных і пэўных граматычных асаблівасцей у каталіцкай і праваслаўнай рэдакцыях перакладу на беларускую мову 3 і 4 главы *Евангелля паводле Мацвея Новага Запавету*. Даследаванне грунтуецца на біблейскіх тэкставых крыніцах на беларускай, польскай, рускай, грэчаскай і старажытнагабрэйскай мовах, тлумачальных і інш. слоўніках, а таксама працах па лексікалогіі сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Падкрэсліваецца, што перакладчыкі *Евангелля паводле Мацвея* на беларускую мову выказваюць пэўную залежнасць ад іншамойных уплываў, канфесійных традыцый напісання, не заўсёды выкарыстоўваючы слоўнікавыя варыянты, не ўлічваючы ў поўным аб'ёме лексічныя, семантычныя і граматычныя працэсы, характэрныя для сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Словы-ключы: *Новы Запавет*, пераклад, лексіка, праваслаўе, каталіцызм

Abstract

This article provides a comparative analysis of lexical and certain grammatical peculiarities in the Catholic and Orthodox editions of the Belarusian translation for chapters 3 and 4 of the Gospel of Matthew of the New Testament. The study is based on biblical textual sources in Belarusian, Polish, Russian, Greek, and Biblical Hebrew, including explanatory and other dictionaries, as well as works on modern Belarusian literary lexicology. It is emphasized that while adapting the Gospel of Matthew into Belarusian, translators exhibit a certain dependence on foreign languages' influence and confessional writing traditions, thus sometimes disregarding encyclopedic variants, or ignoring lexical, semantic, and grammatical processes characteristic for the modern Belarusian literary language.

Keywords: New Testament, translation, lexis, Orthodoxy, Catholicism

Выключнае значэнне Бібліі не толькі ў рэлігійным аспекце, але і як найбольш старажытнай і надзвычай важнай часткі філалагічнай традыцыі, арыгінальнага і непаўторнага праяўлення літаратурнай і мастацкай свядомасці абумоўлівае неабходнасць асаблівай увагі да дэталей біблейскага тэксту, яго інтэрпрэтацый і, перш за ўсё, адметнасцей перакладаў на нацыянальныя мовы. У гэтым кантэксце нельга не пагадзіцца з Марцінам Маеўскім:

W przeciwieństwie do Tory, Talmudu i Koranu, Biblia chrześcijańska to Księga, która po przetłumaczeniu nie traci charakteru księgi świętej. Skąd ta różnica? W chrześcijaństwie od początku mamy do czynienia z „pomieszaniem języków”. Jezus mówił po aramejsku (bądź hebrajsku), uczniowie głosili po aramejsku i po grecku, a pisali wyłącznie po grecku, wychodzili bowiem z Ewangelią – zgodnie z nakazem misyjnym Jezusa – poza krąg swych ziomków. Już więc na styku głoszenia samego Jezusa i głoszenia pierwszego Kościoła napotykaemy problem przekładu i związanego z nim transferu kulturowego treści Ewangelii poza świat semicki¹ (Majewski, 2013: 6).

Разам з тым, філалагічны аналіз тэкстаў *Старога* і *Новага* заветаў на ўзроўні фанетыкі, лексікі ці марфалогіі заўсёды будзе суадносіцца з іх сакральным зместам, асаблівасцямі рэлігійных і канфесійных традыцый, закранаючы ў сваіх высновах сферу sacrum. На думку Кшыштафа Модраса:

Współczesne czasy wypracowały nowe metody rejestracji myśli ludzkich. Niemniej jednak pismo nadal pozostało dla wielu kultur niezastąpionym środkiem przekazu idei w kontaktach boskich i ludzkich. Języki się zmieniały na przestrzeni historii ludzkiej, ale metoda pozostała zawsze ta sama: umowne znaki układane w wiersze stały się nośnikiem i jakby ucieleśnieniem na przestrzeni wieków Słowa Bożego oraz idei ludzkiego umysłu. W ten sposób duch twórcy, zarówno boskiego jak i ludzkiego, pozostaje wcielony przez długie tysiąclecia. Wykazując takie możliwości, język przyjął jeszcze

¹ Хрысціянская Біблія, у адрозненне ад Торы, Талмуда і Карана, з'яўляецца Кнігай, якая пасля перакладу не губляе характару свяшчэннай кнігі. Адкуль гэтая розніца? У хрысціянстве з самага пачатку мы маем справу са «мяшэннем моў». Ісус гаварыў па-арамейску (ці па-габрэйску), вучні прапаведавалі па-арамейску і па-грэчаску, а пісалі толькі па-грэчаску, бо выходзілі з Евангеллем – згодна з місійным наказам Ісуса – па-за кола сваіх суайчыннікаў. Ужо на стыку прапаведавання самога Ісуса і прапаведавання першага Касцёла мы сутыкаемся з праблемай перакладу і звязанага з ім культурнага пераносу зместу Евангелля за межы семіцкага свету.

jedną ważną funkcję. Stał się elementem łączącym nie tylko ludzi między sobą, ale także człowieka z Bogiem. Wierzone, że również Bóg może używać tego środka przekazu, by przemówić do rodzaju ludzkiego. Człowiek zaś może zwrócić się przez niego

do Boga bądź w hymnach, które Go wychwalają, bądź też w modlitwie, która Go prosi o pomoc² (Modras, 2011: 109).

Пачатак XXI стагоддзя вызначаецца дастаткова актыўным выкарыстаннем беларускай мовы ў богаслужэбнай практыцы каталіцкай і праваслаўнай канфесій на Беларусі. Аляксандр Лукашанец падкрэслівае:

Яна актыўна пранікае ў канфесійную сферу. Сёння на беларускай мове вядзецца практычнае набажэнства ў каталіцкім касцёле і праваслаўнай царкве, у іншых хрысціянскіх цэрквах. Паяўляюцца высокапрафесійныя пераклады рэлігійных тэкстаў на сучасную беларускую літаратурную мову (Лукашанец, 2009: 6).

Рэтраспектыва даследаванняў біблейскіх перакладаў на беларускую мову дастаткова рэпрэзэнтатыўная, а іх вывучэнне адбывалася ў рэчышчы розных канцэпцый і падыходаў. Варта ўзгадаць працы Ядвігі Казлоўскай-Доды (2013а, 2013б), Ірыны Будзько (2003, 2008, 2013, 2017), Аляксандра Дуброўскага (2015), Сяргея Сурыновіча (2012) Вольгі Фурс (2009, 2017, 2018), Марыі Шаплыкі (2018)³.

У той жа час адсутнічала комплекснае паслядоўнае супастаўляльнае даследаванне кананічных тэкстаў двух афіцыйных поўных перакладаў, выкананых на адной мове з мэтай выяўлення іх разыходжанняў і фармулявання прынцыпаў, якімі кіраваліся перакладчыкі ў працэсе стварэння тэкстаў. Таксама фактычна не закраналіся пытанні аб падобных і дыферэнцыяльных прынцыпах стварэння біблейскіх перакладаў у розных канфесійных традыцыях⁴.

У артыкуле праводзіцца параўнальны аналіз лексіка-семантычных асаблівасцей каталіцкай⁵ (*Новы Завет*, б. г.) і праваслаўнай⁶ (Гардун, 2017) рэдакцый перакладу на беларускую мову глаў 3 і 4 *Евангелля паводле Мацвея*. Па меры

² Сучаснасць распрацавала новыя метады запісу думак чалавека. Тым не менш, пісьмо застаецца для многіх культур незаменным сродкам перадачы ідэй у боскіх і чалавечых кантактах. Мовы мяняліся на працягу гісторыі чалавецтва, але спосаб заўсёды заставаўся нязменным: умоўныя знакі, размешчаныя ў верхах, станавіліся носьбітам і як бы ўвасабленнем на працягу стагоддзяў Слова Божага і ідэй чалавечага розуму. Такім чынам, дух Творцы, боскі і чалавечы, знаходзіць ўвасобленне на доўгія тысячагоддзі. Прадэманстраваліся такія магчымасці, мова ўзяла на сябе яшчэ адну важную функцыю. Яна стала элементам, які аб'ядноўвае не толькі людзей, але і чалавека з Богам. Лічылася, што Бог можа таксама выкарыстоўваць гэты сродак для размовы з чалавецтвам. Чалавек можа звяртацца да Бога альбо ў гімнах, якія праслаўляюць Яго, альбо ў малітве, у якой просяць Яго аб дапамозе.

³ Гэты аспект падрабязна разглядаўся аўтарам у артыкуле: У. Ранкоў (2023), *Лексічныя і граматычныя асаблівасці перакладу глаў 1 і 2 Евангелля паводле Мацвея на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі 2017 г.)*.

⁴ Дадзены артыкул працягвае цыкл артыкулаў, у якіх закранаюцца фанетычныя, лексічныя, граматычныя і іншыя аспекты вывучэння перакладаў на беларускую мову біблейскіх тэкстаў у шырокім філалічным кантэксце (Ранкоў, 2022, 2023).

⁵ Далей у тэксце цытаванне каталіцкай рэдакцыі перакладу *Новага Завету* адбываецца на падставе гэтай крыніцы

⁶ Далей у тэксце цытаванне праваслаўнай рэдакцыі перакладу *Новага Завету* адбываецца на падставе гэтай крыніцы.

неабходнасці, а таксама ў якасці ілюстратыўнага матэрыялу выкарыстоўваюцца біблейскія тэкставыя крыніцы на польскай, рускай, грэчаскай мовах, тлумачальныя, перакладныя і іншыя слоўнікі. Адным з перспектыўных аспектаў даследавання з’яўляюцца спробы, на дадзеным этапе дастаткова фрагментарныя, увесці ў структуру параўнанняў лексічных адзінак з мэтай дакладнага адлюстравання іх прымарных значэнняў іўрытскія формы як на ўзроўні Танаха, так і перакладаў на іўрыт *Новага Завету*. Вызначаны напрамак вывучэння тэкставай прасторы перакладаў атрымае больш шырокае і грунтоўнае абмеркаванне ў наступных артыкулах⁷. Выбар глаў 3 і 4 *Евангелля паводле Мацвея* абумоўлены біблейскай тэкставай храналогіяй і паслядоўнасцю комплекснага даследавання.

Вызначаны вышэй аналіз мэтазгодна пачаць ужо з верша 3:1 *Евангелля паводле Мацвея*. Пэўнай лексічнай варыятыўнасцю адрозніваюцца радкі: *У тыя дні прыходзіць Іаан Хрысціцель і прапаведуе ў пустыні Іудзейскай* (Мт 3:1) (правасл.) і *У тыя дні з’явіўся Ян Хрысціцель, які навучаў у Юдэйскай пустыні і казаў* (Мц 3:1) (катал.) праваслаўнай і каталіцкай рэдакцый. Дзеяслоў *прапаведаваць* у *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* мае апісанне: ‘1. Гаварыць пропаведзь’ (уст.). ‘2. перан., што. Распаўсюджваць якое-н. вучэнне, погляды, думкі і пад.’ (кніжн.) (ТСБЛМ). Лексема *навучаць* у тым жа слоўніку: ‘1. Перадаваць каму-н. якія-н. веды, навыкі. 2. Падбіваць на што-н. нядобрае (разм.). 3. Даваць параду; наводзіць на розум (разм.)’ (ТСБЛМ). Сінадальны пераклад на рускую мову: *В те дни приходит Иоанн Креститель, и проповедует в пустыне Иудейской* (ОВ). У *Бібліі Тысячагоддзя* на польскай мове: *W owym czasie wystąpił Jan Chrzciciel i głosił na Pustyni Judzkiej te słowa* (ВТ). Старажытнагрэчаская крыніца надае вызначаным лексемам наступны кантэкст: Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας (NTG). Заўважальна, што дзеепрыметнік *κηρύσσων* падкрэслівае ўзвышаны характар словаў Іаана/Яна Хрысціцеля, іх абязязковасць і легітымнасць. Выкарыстанне граматычнай катэгорыі часу дзеясловаў у перакладах адбываецца пад уплывам адпаведна рускай ці польскай мовы.

Перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі ўжываюць спалучэнне *шлях Госпаду* (Мт 3:3) (правасл.). У каталіцкай рэдакцыі: *дарогу Пану* (Мц 3:3) (катал.). На выбар лексем *шлях* альбо *дарога*, верагодна, мелі уплыў пераклады на рускую і польскую мовы: *путь* (ОВ) і *drogę* (ВТ). Пытанне функцыянавання лексем *Гасподзь* і *Пан* (вытворных ад іх прыметнікаў) закраналася ў адным з папярэдніх артыкулаў (Pankou, 2023: 278–279).

Пераклады верша 3:4 *Евангелля паводле Мацвея*: *А ў самога Іаана была вопратка з вярблюджага воласу і скураны пояс на паясніцы яго; а ежай яму былі акрыды і дзікі мёд* (Мт 3:4) (правасл.) і *Сам жа Ян меў адзенне з вярблюджай воўны і скураны пояс на сцёгнах сваіх; а ежай яму была саранча ды дзікі мёд* (Мц 3:4) (катал.) не зусім ідэнтычныя з пункту гледжання лексічнага кантэкста. На

⁷ Дадзены падыход падмацоўваецца, сярод іншага, меркаваннем Папія з Гіерапаліс, што *Евангелле паводле Мацвея* першапачаткова было запісана менавіта на іўрыце (магчыма на арамейскай мове).

рускую мову дадзены фрагмент перакладзены наступным чынам: *Сам же Иоанн имел одежду из верблюжьего волоса и пояс кожаный на чреслах своих, а пищею его были акриды и дикий мёд* (ОВ). На польскай мове: *Sam zaś Jan nosił odzienie z sierści wielbłądziej i pas skórzany około bioder, a jego pokarmem była szarańcza i miód leśny* (ВТ). Варта, таксама, узгадаць арыгінальны старажытнагрэчаскі тэкст: *Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον* (NTG). Слова *вопратка* ў *Глумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* гэта: ‘верхняе адзенне’ (ТСБЛМ). Адпаведна *адзенне*: ‘вырабы з тканіны, футра і пад., якія надзяваюць і носяць на сабе’ (ТСБЛМ). Назоўнік *ἔνδυμα* мае значэнне: ‘адзенне, убранные’. Перакладчыкі як праваслаўнай, так і каталіцкай рэдакцыі звярнуліся да выкарыстання сінонімаў. Апісанне лексемы *волас* змяшчаецца ў наступным слоўнікавым артыкуле: ‘1. Рагавое ніткападобнае ўтварэнне на скуры чалавека і жывёл (мн. ўжыв. таксама для абазначэння расліннасці ў чалавека). 2. Расліннасць на целе жывёлы (ужыв. для розных тэхнічных мэт)’ (ТСБЛМ). У сваю чаргу, лексема *воўна* азначае: ‘1. Валасяное покрыва авечак. 2. Састрыжанае такое покрыва як матэрыял для вырабу сукна, валёнак і пад.’ (ТСБЛМ). У старажытнагрэчаскай мове выраз *τριχῶν* (родны склон, множны лік ад *θρίξ*) гэта ‘валос, шэрсці’ (ДГРС). Такім чынам, аўтары каталіцкага варыянту перакладу не ўлічылі ўсіх асаблівасцей функцыянавання лексемы *воўна* ў сучаснай беларускай мове. Наступныя элементы вышэйазначанага евангельскага верша, на якія варта звярнуць увагу, гэта словы *паясніца* і *сцёгны*. У *Глумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* *паясніца* гэта: ‘1. Частка спіны крыху ніжэй пояса, таліі. 2. Паласа тканіны, якая прышываецца да верхняй часткі спадніцы, штаноў’ (ТСБЛМ). Адпаведна *сцягно*: ‘Частка нагі ад тазасцегнавога да каленнага сустава’ (ТСБЛМ). Старажытнагрэчаскі назоўнік жаночага роду *ὀσφύς* мае значэнне ‘бядро (сцёгны)’ (БТ). Нягледзячы на адпаведнасць выкарыстання выразаў *паясніца* і *сцёгны* існуючым лексічным нормам і арыгінальнаму грэчаскаму тэксту, перакладчыкі кіраваліся рознымі канфесійна-моўнымі традыцыямі. Больш апраўданым з пункту гледжання мастацкага афармлення перакладу падаецца ўжыванне лексемы *сцёгны*.

Слова акрыды ў слоўніках беларускай мовы мае наступныя апісанні: ‘У выразе: **карміцца акрыдамі** (кніжн. і іран.) – бедна харчавацца, галадаць [акрыды – від ядомай саранчы]’ (ТСБЛМ); ‘У выразе: карміцца акрыдамі гл. карміцца. [Ад грэч. *akrides* – саранча]’ (ТСБМ). Відавочна, што і ў дадзеным выпадку, выбар той, а не іншай лексемы быў матываваны жаданнем захаваць пэўныя іншамоўныя лексічныя канструкцыі.

Апошнюю выснову варта суаднесці і са спалучэннямі *ўсё наваколле Іарданскае* (Мт 3:5) (правасл.) і *ўсе ваколіцы Ярдана* (Мц 3:5) (катал.), якія утрымліваюць сінанімічныя назоўнікі *наваколле* і *ваколіцы*. На рускай мове: *вся окрестность Иорданская* (ОВ); на польскай: *cała okolica nad Jordanem* (ВТ).

Евангельскі верш і *хрысціліся ў Іардане ад яго, спавядаючыся ў грахах сваіх*. (Мт 3:6) (правасл.); і *прымалі хрост ад яго ў рацэ Ярдан, вызнаючы грахі свае* (Мц 3:6) (катал.) у праваслаўнай і каталіцкай рэдакцыях мае розную лексічную

структуру⁸. Лексема *хрысціца* ў *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* мае значэнне: ‘Абрадам хрышчэння прыняць (прымаць) хрысціянскую веру’ (ТСБМ). Лексема *хрост* у пераважнай большасці акадэмічных слоўнікаў беларускай мовы адсутнічае. Сінадальны пераклад на рускую мову: *и крестились от него в Иордане, исповедуя грехи свои* (ОВ). Пераклад на польскую мову ў *Бібліі Тысячагоддзя: Przyjmwano od niego chrzest w rzece Jordan, wyznajac przy tym swe grzechy* (ВТ). Перакладчыкі каталіцкай рэдакцыі выкарысталі ў сваім тэксце кальку з польскай мовы. Гэта датычыць і ўжывання дзеяслова *вызнаваць*. Адзін з асноўных лексічных кантэкстаў яго функцыянавання ў моўнай прасторы – ‘вызнаваць веру’ (СО).

Заўважальныя адрозненні лексічных канструкцый назіраюцца ў радках: *Убачыўшы многіх фарысеяў і садукееў, што ішлі да яго хрысціца, Іаан сказаў ім: адроддзе яхідніна! хто вас намовіў уцякаць ад будучага гневу?* (Мт 3:7) (правасл.) і *Убачыўшы многіх фарысеяў і садукееў, якія прыходзілі да яго хрысціца, ён сказаў ім: Племя змяінае, хто навучыў вас уцякаць ад будучага гневу?* (Мц 3:7) (катал.). У перакладзе на рускую мову: *Увидев же Иоанн многих фарисеев и саддукеев, идущих к нему креститься, сказал им: порождения ехиднины! кто внушил вам бежать от будущего гнева?* (ОВ). На польскую мову гэтыя радкі перакладзены наступным чынам: *A gdy widział, że przychodzi do chrztu wielu spośród faryzeuszów i saduceuszów, mówił im: Plemię żmijowe, kto wam pokazał, jak uciec przed nadchodzącym gniewem?* (ВТ). Варта, таксама, параўнаць дадзены фрагмент з арыгінальным старажытнагрэчаскім тэкстам: *ιδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένων ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς: γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;* (NTG). Лексема *адроддзе* ў слоўніках беларускай мовы сустракаецца дастаткова абмежавана, у зневажальным значэнні ‘чый-небудзь патомак, нашчадак’ (ТСБМ). Адпаведна *яхідна*: ‘1. Невялікая млекакормячая жывёліна, пакрытая іголкамі і поўсцю, водзіцца ў Аўстраліі і на астравах Ціхага акіяна. 2. Ядавітая аўстралійская змяя сямейства аспідаў. 3. Перан. Пра злога, каварнага чалавека (разм.)’ (ТСБЛМ). У сваю чаргу *племя змяінае*: ‘народ, народнасць’ (ТСБЛМ); змяя, ‘паўзун з доўгім звлістым целам, без ног, звычайна з ядавітымі зубамі’ (ТСБЛМ). Старажытнагрэчаскі назоўнік *γεννήματα* акрэслівае вынік дзеяння, ‘тое што народжана’, а менавіта ‘нашчадкі, дзеці’ (БТ). *ἐχιδνα* – ‘ядавітая змяя, гадзюка’, *γεννήματα ἐχιδνῶν* ‘змяінае адроддзе’ (ДГРС). Значэнне лексемы *намовіў* (*намовіць*): ‘размоўнае. Падгаварыць каго-н. да чаго-н., падгаварыць, падбухторыць на што-н.’ (ТСБЛМ). Лексема *навучыў* (*навучаць*) апісваецца ў наступным слоўнікавым артыкуле: ‘1. Перадаваць каму-н. якія-н. веды, навыкі. 2. Падбіваць на што-н. нядобрае (разм.)’ (ТСБМ). Дзеяслоў *ὑποδείκνυμι* мае значэнне: ‘навучаць, паказываць, унушаць’.

У першай частцы аналізуемага фрагмента, нягледзячы на лексічную адпаведнасць праваслаўнага і каталіцкага перакладаў старажытнагрэчаскаму першаўзору, відавочна залежнасць ад моўна-канфесійных уплываў.

⁸ Гл. таксама Мт/Мц 3:13.

Спалучэнні **плод пакаяння** (Мт 3:8) (правасл.) і **плён пакаяння** (Мц 3:8) (катал.) адрозніваюцца адцэннямі значэння. У *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* апісанне лексем **плод** і **плён** у вызначаным кантэксце гэта: ‘2. перан. Прадукт якой-н. дзейнасці, вынік чаго-н.’ (ТСБЛМ); ‘2. перан. Вынік старанняў, дасягненне’ (ТСБЛМ).

Верш і *не думайце гаварыць самі сабе: «айцец у нас Аўраам»; бо кажу вам, што Бог можа з камянёў гэтых узвесці дзяцей Аўрааму* (Мт 3:9) (правасл.); *не думайце казаць сабе: «Маем Абрагама за бацьку», бо кажу вам, што Бог можа з камянёў гэтых абудзіць дзяцей Абрагаму* (Мц 3:9) (катал.) у праваслаўнай і каталіцкай рэдакцыях утрымлівае шэраг адрозненняў. Відавочна, што спалучэнні «*айцец у нас Аўраам*» і «*Маем Абрагама за бацьку*» утвораны пад уплывам адпаведных канструкцый у рускай [«*отец у нас Авраам*» (ОВ)] і польскай [«*Abrahama tatu za ojca*» (ВТ)] моваў. Акрамя таго, выкарыстанне дзеяслова без асабовага займенніка ў большай ступені характэрна для польскай мовы і дастаткова рэдка сустракаецца ў беларускай. Лексема *айцец* у якасці першага мае значэнне: *святар*, у якасці другога, размоўнага: ‘бацька’ (ТСБЛМ). У сваю чаргу адно са значэнняў лексемы *бацька* гэта: ‘Заснавальнік, родапачынальнік чаго-н.’ (кніжн.) (ТСБЛМ). Сінанімічную варыятыўнасць перакладаў у адносінах да гэтых лексем можна патлумачыць экзэгетычнай шматаспектнасцю старажытнагрэчаскага назоўніка *πατήρ*. Залежнасць ад іншамовных варыянтаў ва ўжыванні дзеясловаў *узвесці* [«*воздвигнуть*» (ОВ)] і *абудзіць* [«*wzbudzić*» (ВТ)] можна у поўнай ступені суаднесці з семіцкай асновай: *פָּרַחַל* (узвядзіць), *פָּרַחַל* (уставаць, збывацца).

Знешнія моўныя фактары акрэслілі выбар лексем *абутак* (правасл.) і *сандалі* (катал.) у вершы 3.11 *Евангелля паводле Мацвея*. У Сінадальным перакладзе: *обувь* (ОВ), на польскай мове ў *Бібліі Тысячагоддзя*: *sandalów* (ВТ). З пункту гледжання семантыкі, выкарыстання перакладчыкамі словы знаходзяцца на розных узроўнях іерархічнай гіпера-гіпанімічнай сузалежнасці, дзе *абутак* (‘выраб са скуры ці іншых матэрыялаў звычайна з цвёрдай падэшвай, які носяць на нагах’) (ТСБЛМ) – гіперонім, а *сандалі* (‘лёгкая летнія туфлі без абцасаў (першапачаткова падэшва з раменьчыкамі для прымацавання да нагі’) (ТСБЛМ) – гіпонім.

Падобныя лексічна-семантычныя характарыстыкі ўтрымліваюць лексемы ў *жытніцу* (Мт 3:11) (правасл.) і ў *засеці* (Мц 3:11) (катал.). Пераклад на рускую мову: *в житницу* (ОВ), на польскай мове: *do spichlerza* (ВТ). Прычым неабходна адзначыць, што калі апісанне слова ‘засек як агароджанага месца ў свірне для ссыпання збожжа, мукі’ (ТСБЛМ), падаецца ў большасці слоўнікаў беларускай мовы, то ў *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* 2016 года адзінае значэнне слова *жытніца* гэта: ‘багатая хлебародная вобласць краіны, якая забяспечвае хлебам іншыя мясцовасці (ТСБЛМ). У значэнні: ‘уст. памяшканне для захоўвання збожжа; свіран’ (ТСБМ) гэтая лексема апісваецца ў *Тлумачальным слоўніку беларускай мовы* 1978 года з удакладненнем *устарэлае*. Цікава, што перакладчыкі як праваслаўнай, так і каталіцкай рэдакцыі не звярнуліся да выкарыстання слова *свіран* (‘халодны будынак, прызначаны для захоўвання збожжа, мукі, іншых прадуктаў а таксама рэчаў’) (ТСБЛМ).

Радкі *Але Ісус сказаў у адказ яму: дапусці цяпер, бо так належыць нам здзейсніць усякую праўду. Тады Іаан дапускае Яго* (Мт 3:15) (правасл.) і *Але Езус сказаў яму ў адказ: «Дазволь цяпер, бо так належыць нам выканаць усё, што справядліва». Тады Ян дазволіў Яму* (Мц 3:15) (катал.) характарызуюцца розніцай падыходаў да вызначэння асобных лексіка-семантычных адзінак. Сінадальны пераклад гэтага верша на рускую мову выглядае наступным чынам: *Но Иисус сказал ему в ответ: оставь теперь, ибо так надлежит нам исполнить всякую правду. Тогда Иоанн допускает Его* (ОВ). Пераклад на польскую мову ў *Бібліі Тысячагоддзя: Jezus mu odpowiedział: «Pozwól teraz, bo tak godzi się nam wypełnić wszystko, co sprawiedliwe». Wtedy Mu ustąpił* (ВТ). Старажытнагрэчаскі тэкст дазваляе не толькі ўбачыць сэнсавую варыятыўнасць перакладаў, але і падкрэсліць іх экзэгетычную мнагазначнасць: ἀλοκρίθεις δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν· ἄφες ἄρτι· οὐτῶ γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληροῦσαι πᾶσαν δικαιοσύνην· τότε ἀφίησιν αὐτόν (NTG). Лексеми *дапусціць* і *дазволіць* суадносяцца з старажытнагрэчаскай лексемай ἄφες ('дапускаць, дазваляць, прабачаць, пакідаць') (ДГРС). Першаўзоры лексем *праўду* і *справядліва* старажытнагрэчаскі назоўнік δικαιοσύνη ('праведнасць, справядлівасць, законнасць, праўда, апраўданне'), таксама старагабрэйскі רָצָה ('прамата, праведнасць, праўда, справядліваць, вернасць') (БТ). Пэўная залежнасць ад перакладаў на рускую і польскую мову абумовіла, таксама, несупадзенне катэгорыі часу дэсловаў *дапускае* і *дазволіў*.

Фрагменты верша 3.16 *Евангелля наводле Мацвея Які сыходзіў як голуб і апускаўся на Яго* (правасл.) і *які спускаўся, як голуб, і сыходзіў на Яго* (катал.) з пункту гледжання лексічнай структуры набліжаюцца да перакладаў на рускую *Который сходил, как голубь, и ниспускался на Него* (ОВ) і польскую *zstępującego jako gołębicą i przyschodzącego na Niego* (ВТ) мовы. Варыятыўнасць значэнняў старажытнагрэчаскіх дзеепрыметнікаў *καταβαῖνον* (ад дзеяслова *καταβαῖνω*: 'спускацца, сыходзіць') і *ἐρχόμενον* (ад дзеяслова *ἔρχομαι*: 'прыходзіць, ісці') праяўляецца і ў адпаведных лексемах на беларускай мове.

Выбар той, а не іншай сінанімічнай адзінкі ў праваслаўнай *гэта Сын Мой Узлюблены, Якога Я ўпадабаў* (Мт 3:17) (правасл.) і каталіцкай *Гэта Сын Мой умілаваны, якога Я ўпадабаў* (Мц 3:17) (катал.) рэдакцыях перакладу тлумачыцца, у першую чаргу, выкарыстаннем іншамоўных лексічных канструкцый. На рускай мове ў Сінадальным перакладзе: *Сей есть Сын Мой возлюбленный, в Котором Моё благоволение* (ОВ) (у перакладзе епіскапа Касіяна: *это Сын Мой Возлюбленный, на Ком Мое благоволение*). На польскай мове: *«Ten jest mój Syn umiłowany, w którym tam upodobanie»* (ВТ). У тлумачальным слоўніку *беларускай літаратурнай мовы* і шэрагу іншых крыніц (SO) лексема *ўзлюблены* адсутнічае. Лексема *ўмілаваны* ўтрымліваецца ў *Беларуска-расейскім слоўніку* Байкова-Некрашэвіча (1925/1993 год) як пераклад слова *возлюбленный* (SO). Таксама іншамоўны ўплыў праяўляецца, як і ў папярэднім вершы, у асаблівасцях ужывання вялікай літары пры напісанні адпаведных асабовых займеннікаў і назоўнікаў.

Пэўныя адрозненні ў лексічным і граматычным аспектах перакладаў можна заўважыць у вершы: *Тады Ісус быў узведзены Духам у пустыню, на спакушэнне*

ад д'явала (Мт 4:1) (правасл.) і *Потым Дух вывеў Езуса ў пустыню, каб д'ябал выпрабоўваў Яго* (Мц 4:1) (катал.). На рускай мове: *Тогда Иисус возведен был Духом в пустыню, для искушения от диавола* (ОВ). Пераклад на польскую мову выглядае наступным чынам: *Wtedy Duch wyprowadził Jezusa na pustynię, aby był kuszony przez diabła* (ВТ). Перш за ўсё ўвагу звяртаюць прыслоўі *тады* ('1. У той час, у мінулым, не цяпер. 2. Пры пэўных умовах, абставінах' (ТСБЛМ)) і *потым* ('Праз некаторы час, пасля; услед за кім-, чым-н.' (ТСБЛМ)). Старажытнагрэчаскі адпаведнік тэме мае значэнне 'ў той час, тады' (ДГРС). Відавочна, што ў дазеным выпадку выкарыстанне лексемы *потым* з'яўляецца дастаткова спрэчным. Лексема *ўзвесці* ў беларускай мове дастаткова мнагазначная: '1. каго на што. Ведучы, дапамагчы ўзысці, падняцца наверх чаго-н. 2. што на каго- што. Узняць (вочы, позірк), паглядзець уверх. і інш.' (ТСБЛМ). Лексема *вывесці* ў дазеным кантэксте апісваецца як: 'каго-што. Ведучы, накіраваць куды-н., выдаліць адкуль-н' (ТСБЛМ). Перакладчыкі праваслаўнай рэдакцыі, верагодна, імкнуліся перадаць усе адценні лексічнага значэння старажытнагрэчаскага дзеяслова ἀνάγω ('весці наверх, прывадзіць, узвадзіць, вывадзіць') (БТ), захоўваючы пэўную метафарычнасць, умоўнасць ужытай лексемы. Слоўнікавы артыкул з апісаннем лексем *д'явал* і *д'ябал*⁹ змешчаны ў *Этымалагічным слоўніку беларускай мовы*: рус. 'дьявол, укр. диявол, діявол.' *Усх.-слав. лексемы запазычаны праз ц.-слав. мову прама з грэч. 'διάβολος'* (ЭСБМ). Наступныя лексічныя адзінкі, на якія варта звярнуць увагу ў дазеным фрагменце, гэта: *спакушэнне* ['спакуса – тое, што вельмі вабіць чалавека, спакушае, выклікае неадольнае жаданне, цягу да чаго-н.' (ТСБЛМ)] і *выпрабоўваў* ['выпрабаваць – каго-што. Праверыць на практыцы, вопыце; выпрабаванне – цяжкае перажыванне, няшчасце' (ТСБЛМ)]. *Беларуска-рускі слоўнік* 2012 года пад рэдакцыяй А. Лукашанца прапаноўвае перакладаць слова *выпрабаванне* на рускую мову як 'искушение, искус'(SO).

Цэлы цэраг несупадзенняў граматычных і лексічных адзінак варта падкрэсліць у праваслаўным *Тады бярэ Яго д'явал у святы горад і ставіць Яго на крыле храма* (Мт 4:5) (правасл.) і каталіцкім перакладзе *Тады ўзяў Яго д'ябал у святы горад, паставіў на крыле святыні* (Мц 4:5) (катал.) евангельскага верша. На рускай мове гэты фрагмент выглядае наступным чынам: *Потом берет Его диавол в святой город и поставляет Его на крыле храма* (ОВ), на польскай: *Wtedy wziął Go diabeł do Miasta Świątego, postawił na narożniku świątyni* (ВТ). Параўнанне з старажытнагрэчаскім першаўзорам, *Тότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ*, дазваляе ўбачыць больш шырокі кантэкст выяўленых адрозненняў. Так, у праваслаўнай рэдакцыі катэгорыя цяперашняга часу выкарыстана як для дзеяслова *бярэ*, так і *ставіць*. У каталіцкай рэдакцыі дзеясловы *ўзяў* і *паставіў* – у прошлым часе. Аднак, у старажытнагрэчаскім тэксце лексема *παραλαμβάνει* ўжываецца у форме цяперашняга часу, а лексема *ἵστησεν* – у форме аорыста. Магчымыя пераклады лексемы *ἱερόν*: 'храм, святыня'. Як і ў шматлікіх папярэдніх прыкладах, відавочны ўплыў моўна-канфесійных традыцый.

⁹ Лексема запазычана з польскай мовы.

Фрагменты верша 4:12 *што Іаан аддадзены пад варту* (Мт 4:12) (правасл.) і *што Яна зняволілі* (Мц 4:12) (катал.) поўнасьцю адпавядаюць перакладам на рускую: *что Иоанн отдан под стражу* (ОВ) і на польскую: *że Jan został uwięziony* (ВТ) мовы. Цікава, што перакладчыкі не звярнуліся да значэння лексемы $\rho\alpha\rho\epsilon\delta\omicron\theta\eta$ ‘быў здраджаны’ (БТ).

Радкі *на дарозе* (назоўнік жаночага роду *прыморскай* (Мт 4:15) (правасл.) і *на шляху* (назоўнік мужчынскага роду *марскім* (Мц 4:15) (катал.) адрозніваюцца як у лексічным, так і ў граматычным кантэксте. Верагодна, старажытнагрэчаскае спалучэнне $\delta\omicron\delta\upsilon\nu\ \theta\alpha\lambda\acute{\alpha}\sigma\sigma\eta\varsigma$ мае значэнне ‘дарога, шлях, якая/які вядзе да мора’. Перакладчыкі не палічылі неабходным выйсці паза межы іншамоўных узораў [*на пути приморском* (ОВ) / *Droga morska* (ВТ)].

Параўнанне лексем *мярэжы* (Мт 4:18) (правасл.) і *сеткі* (Мц 4:18) (катал.) дазваляе ўбачыць пэўныя лексічныя асаблівасці перакладаў. Так, *мярэжа ў Тлумачальным слоўніку беларускай мовы* гэта: ‘сетка для лоўлі рыбы, нацягнутая на абручы’ (ТСБМ). Відавочна, што праваслаўныя перакладчыкі імкнуліся падкрэсліць поўнае значэнне старажытнагрэчаскага назоўніка $\acute{\alpha}\mu\phi\iota\beta\lambda\eta\sigma\tau\rho\nu\iota\theta$ і, магчыма, яго старажытнагэбрэйскага סֶטֶק (‘брэдзень, сетка’) (БТ) адпаведніка¹¹.

У радках *І кажэ ім: ідзіце за Мною, і Я зраблю вас лаўцамі людзей* (Мт 4:19) (правасл.), *І сказаў ім: «Ідзіце за Мной, і Я зраблю вас рыбакамі людзей»* (Мц 4:19) (катал.) утрымліваюцца лексічныя і граматычныя адрозненні. Пераклад на рускую мову: *и говорит им: идите за Мною, и Я сделаю вас ловцами человеков* (ОВ). Пераклад на польскую мову выглядае наступным чынам: *I rzekł do nich: «Pójdźcie za Mną, a uczynię was rybakami ludzi»* (ВТ пол.). *Лавец у Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* гэта: ‘той, хто займаецца лоўляй рыбы, зверу як промыслам’ (ТСБЛМ). У сваю чаргу, *рыбак*: ‘Чалавек, які займаецца рыбнай лоўляй як промыслам, а таксама як аматар рыбнай лоўлі’ (ТСБЛМ). Слоўнік пад рэдакцыяй Дварэцкага ўтрымлівае наступнае значэнне старажытнагрэчаскага слова $\acute{\alpha}\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$ – ‘рыбалоў, рыбак’ (ДГРС). Такім чынам, перакладчыкі выкарысталі сінанімічныя, у цэлым, лексемы. З той розніцай, што праваслаўны варыянт больш дасканалы ў стылістычным афармленні, а каталіцкі характарызуецца імкненнем поўнасьцю

¹⁰ Закідная сетка. Сетка, якая кідалася з пляча і, падаючы ў ваду, раскрывалася ў кола. Прывязаныя па краях камяні прымушалі сетку хутка апускацца, накрываючы рыбу. Сетку цягнулі за вяроўку, прывязаную ў сярэдзіне, 3-за чаго камяні сыходзіліся да цэнтра (БТ).

¹¹ Цікавым падаецца тое, што выраз סֶטֶק (H2764) суадносіцца не толькі са значэннем ‘брэдзень, сетка’ (напрыклад, $\text{כֹּה אָמַר אֲדָנָי יְהוָה וּפְרַשְׁתִּי עֲלֶיךָ אֶת־רֶשֶׁתִּי בְּקֶהֱל עַמִּים רַבִּים וְהַעֲלִיךָ בְּתַרְמִי: (Езекііля 32:3), але ‘закляцце, закліае’ (напрыклад, $\text{וְכָל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ לַיהוָה מִכֶּל־אִשׁוֹ לֹ־מֵאֲדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמְכֹּר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֶרֶם קִדָּשׁ, (Ваікра 27:28), а таксама ‘вынішчэнне’ (напрыклад, $\text{וְכָל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ לַיהוָה מִכֶּל־אִשׁוֹ לֹ־מֵאֲדָם, (Другазаконне 7:2). У сучасным іўрыще адно са значэнняў гэтага слова ‘пракляцце, праклятае’. Напрыклад, словазлучэнне חַרַּשׁ у пераносным значэнні можна перакласці ‘праклятая сетка’ (חַרַּשׁ выступае тут у якасці прыметніка), прылада, якая знішчае ўсё жывое на сваім шляху. Зрэшты, у адным з перакладаў Новага Запавету на іўрыт (*Новый завет по-еврейски и по-русски*, London: The society for distributing hebrew scriptures, 1994) выкарыстоўваецца не назоўнік רֶשֶׁת (сетка), а מְצוּדָה , які ў межах караня צ-ד - צ суадносіцца з дзеясловам לְצַד (паляваць) і назоўнікам מְצוּד (аблава, пагоня) ($\text{בְּהַתְּלִיכוֹ עֲלֵי־דָם יִסְתַּגְּלִיל וְנָרַח שְׂנֵי אֲנָשִׁים אַחִים אֶת־שִׁמְעוֹן בְּנֵי־אֲבִי הַמֶּלֶךְ מִשְׁלִיכִים מְצוּדָה בֵּין־בֵּי דַגִּים הַיָּם$).$$$

захаваць хрысціянскую сімваліку слова *рыбак*. Уплыў іншамоўных перакладчыцкіх падыходаў акрэсліў, таксама, розную тэмпаральнасць дзеясловаў *кажа* і *сказаў*.

Выбар у перакладах праваслаўнай і каталіцкай рэдакцый сінонімаў у *лодцы* (Мт 4:21) (правасл.) і ў *чоўне* (Мц 4:21) (катал.) матываваны, верагодна, не толькі моўнымі прычынамі. У *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* слова човен акрэсліваецца наступным чынам: 'Лёгкая лодка, выдзеўбаная са ствала дрэва; лодка наогул' (ТСБЛМ). Выкарыстоўваючы лексему *човен*, перакладчыкі імкнуліся падкрэсліць яе паэтычнае нападўненне¹².

Пераклады верша 4:24 *Евангелля наводле Мацвея: I прайшоў пра Яго погалас на ўсёй Сірыі; і прыводзілі да Яго ўсіх нямоглых, рознымі хваробамі і пакутамі ахопленых, і апанаваных дэманамі, і лунатыкаў, і спаралізаваных, і Ён ацяляў іх* (Мт 4:24) (правасл.) і *Таму пайшла пра Яго чутка на ўсёй Сірыі. Пачалі прыводзіць да Яго ўсіх нямоглых, што цярпелі на розныя хваробы і слабасці, апанаваных злымі духамі, эпілептыкаў і паралізаваных, і Ён вылечваў іх* (Мц 4:24) (катал.) адлюстроўваюць, у першую чаргу, сінанімічную варыятыўнасць ужытых лексічных адзінак. Так сінонімамі з'яўляюцца словы *погалас* і *чутка*. Лексема *погалас* у *Тлумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* гэта: 'погаласка, чуткі, розныя размовы' (ТСБЛМ). У сваю чаргу, лексема *чутка*: 'Вестка аб кім-, чым-н., звычайна яшчэ не пацверджаная' (ТСБЛМ). Старажытнагрэчаскі ўзор, назоўнік жаночага роду *ἀκοή*, сярод іншых мае значэнні: 'погалас, чутка, апавяданне' (ДГРС).

Слову *дэманамі* ў праваслаўнай рэдакцыі перакладу адпавядае словалучэнне *злымі духамі* ў каталіцкім варыянце. Значэнне лексемы *дэман* менавіта ў хрысціянскіх уяўленнях гэта: 'злы дух, д'ябал' (ТСБЛМ). Варта адзначыць, што старажытнагрэчаскі дзеяслоў *δαίμωνίζομαι/δαίμωνίζομαι* ('быць апанаваным дэманамі') (БТ) у перакладах на рускую і польскую мову перадаецца прыметнікамі *бесноватых* (ОВ) і *opętanych* (ВТ).

Абумоўленасць выбару лексем *лунатыкаў* і *эпілептыкаў* праяўляецца пры супрацьпастаўленні з іх адпаведнікамі ў перакладах на рускую (*лунатиков*) (ОВ) і польскую (*epiletyków*) (ВТ) мову. У Слоўніку Дварэцкага дзеяслоў *σεληνιάζομαι* мае наступнае значэнне: 'быць лунатыкам г.зн. пакутаваць ад прыпадкаў душэўнай хваробы' NT (ДГРС).

У слоўніках беларускай мовы сустракаецца як лексема *спаралізаваных*, так і *паралізаваных*.

Імкненне перакладчыкаў праваслаўнай рэдакцыі выкарыстаць лексему *ацяляў* (а не *вылечваў*, як у каталіцкай рэдакцыі) для адлюстравання значэння старажытнагрэчаскага дзеяслова *ἐθεράπευσεν/θεραπεύω*, тлумачыцца, перш за ўсё тым, што ў дадзеным выпадку маецца на ўвазе выздараўленне без медыцынскіх сродкаў.

Радкі *I за Ім ішло мноства людю з Галілеі і Дзесяцігароддзя, і з Іерусаліма, і з Іудзеі, і з-за Іардана* (Мт 4:25) (правасл.) і *За Ім ішлі вялікія натоўпы з Галілеі і Дэкаполіса,*

¹² Напрыклад у вершы Я. Коласа *Нёман: Колькі раз рыбацкі човен На грудзях тваіх гуляў!... Гэй ты, Нёман, быстры Нёман, Колькі дум ты мне нагнаў!*

з Ерузалема, Юдэі і з-за Ярдана. (Мц 4:25) (катал.) утрымліваюць адрозненні ў афармленні некаторых лексічных адзінак. Лексема *люд* у *Глумачальным слоўніку беларускай літаратурнай мовы* мае значэнне: (разм.) '1. Народ, людзі якога-н. асяроддзя. 2. Натойп, зборышча людзей' (ТСБЛМ). У сваю чаргу, *натойп*: 'вялікае зборышча людзей'. Спалучэнне *όχλοι πολλοί* можна было б таксама перакласці як 'мноства людзей'¹³. Лексемы *Дзесяцігароддзе* [Сінадальны пераклад на рускую мову: *Десятиградие* (ОВ)] і *Дэкаполіс* (у *Бібліі Тысячагоддзя: Dekapol*) для перакладу старажытнагрэчаскага назойніка і геаграфічнай назвы *Δεκάπολις* выкарыстаны ў адпаведнасці з моўна-канфесійнымі традыцыямі.

Асэнсаванне лексічнай дыферэнцыяцыі сакральных тэкстаў на ўзроўні розных моў, зразуменне камунікатыўнай задумы аўтара/апавядальніка ў значнай ступені дазваляе прасачыць стратэгіі перакладаў, вызначыцца з аналізам моўных сродкаў.

Аўтары перакладаў на беларускую мову кніг Новага Запавету пад уплывам, у першую чаргу, польскай і рускай моваў, каталіцкай і праваслаўнай канфесійных, багаслужэбных традыцый не заўсёды звяртаюцца да літаратурных, слоўнікавых варыянтаў лексем, не ўлічваюць у поўным аб'ёме лексічныя працэсы, уласцівыя сучаснай беларускай літаратурнай мове, у асобных выпадках не суадносяць пераклад з першапачатковымі старажытнымі ўзорамі лексічных адзінак. Пэўныя разыходжанні назіраюцца таксама ў аб'ёме значэнняў, гэта значыць, што пры супадзенні асноўнага энсу лексем як прымарных, так і пераносных значэнні не заўсёды бяруцца пад увагу.

Тым не менш, і у праваслаўнай, і ў каталіцкай рэдакцыях перакладу глаў 3 і 4 *Евангелля наводле Мацвея* мы назіраем падпарадкаванне нормам беларускай мовы, імкненне пабудаваць перакладныя лексічныя канструкцыі на падставе не толькі сучасных, але і старажытных моўных традыцый.

Бібліяграфія / Bibliografiâ

Будзько І.У. (2003), *Рэлігійны слоўнік старабеларускай мовы*, Баранавічы / Budz'ko Ī.U. (2003), *Rèligijny sloŭnik starabelaruskaj movy*, Baranavičy.

Будзько І.У. (2008), *Старабеларуская лексікаграфія ў кантэксце перакладаў Святога Пісьма на старабеларускую мову*, [у:] Л.П. Кунцэвіч, Н.В. Паляшчук (рэд.), *Дыялекталогія і гісторыя беларускай мовы: матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі. Мінск, 15–16 красавіка 2008 г.*, Мінск, с. 240–244 / Budz'ko Ī.U. (2008), *Starabelaruskâ leksikografîâ ŭ kantèksce perakladaŭ Svâtoga Pis'ma na starabelaruskîŭ movu*, [u:] L.P. Kuncëvič, N.V. Palâščuk (red.), *Dyâlektalogîâ i gîstoriâ belaruskaj movy: matèryâly Mîžnarodnaj navukovaj kanferèncyî, Mînsk, 15–16 krasavîka 2008 g*, Mînsk, s. 240–244.

Будзько І.У. (2013), *Лексічны малюнак ранніх перакладных тэкстаў рэлігійнага зместу: на перакрываванні культурных традыцый*, [у:] Г.М. Мезенка, С.У. Нікалаенка (сост.), *Беларуска-руско-польскае супастаўляльнае мовазнаўства, літаратуразнаўства, культуралогія: Acta Albaruthenica, Rossica, Polonica: зборнік навуковых артыкулаў: на матэрыялах навуковай канферэнцыі*, Віцебск, с. 8–11 / Budz'ko Ī.U. (2013), *Leksičny*

¹³ Таксама Мт/Мц 5:1.

malûnak rannih perakladnyh tĕkstaŭ rĕligijnaga zместu: na perakryžavanni kul'turnyh tradycyj, [u:] G.M. Mezenka, S.U. Nĭkalaenka (sost.), Belaruska-ruska-pol'skae supastaŭlâl'nae movaznaŭstva, litaraturaznaŭstva, kul'turalogĭâ: Acta Albaruthenica, Rossica, Polonica: zbornik navukovyh artykulaŭ: pa matĕryâlah navukovaj kanferĕncyi, Vicebsk, s. 8–11.

Будзько І.У. (2017), *Адлюстраванне лексікі і тэкставых ілюстрацый з перакладаў Францыска Скарыны ў „Гістарычным слоўніку беларускай мовы” (Вып. 1–37, Мінск, 1982–2017), [u:] И.Л.Копылов (ред.), Слово и словарь: сборник научных материалов, Минск, с. 120–123 / Budz'ko Ĭ.U. (2017), Adlŭstravanne leksiki i tĕkstavyh ilŭstracyj z perakladaŭ Francyska Skaryny ŭ „Gistaryčnym sloŭniku belaruskaj movy” (Vyp. 1–37, Minsk, 1982–2017), [u:] I.L. Kopylov (red.), Slovo i slovar': sbornik naučnyh materialov, Minsk, s. 120–123.*

Дуброўскі А.У. (2015), *Сучасныя пераклады Бібліі: семантыка-стылістычны аналіз, [y:] Дубовік (адк. рэд.), Журналістыка-2015: стан, праблемы і перспектывы: матэрыялы 17-й Міжнар. навук.-практ. канф., 12–13 ліст. 2015 г., Мінск, Мінск, с. 268–270 / Dubroŭski A.U. (2015), Sučasnyâ peraklady Biblĭi: semantyka-stylistyčny analiz, [u:] S.V. Dubovik (adk. rĕd.), Žurnalistyka-2015: stan, prablemy i perspektyvu: matĕryâly 17-j Mižnar. navuk.-prakt. kanf., 12–13 list. 2015 g., Minsk, Minsk, s. 268–270.*

Казлоўская-Дода Я. (2013а), *Асаблівасці мовы так званага «экуменічнага перакладу» Новага Запавету (2003 г.). Лінгвістычныя нататкі, [y:] Другі Міжнародны кангрэс даследчыкаў Беларусі. Працоўныя матэрыялы, т. 2, Kaunas, с. 342–346 / Kazloŭskaâ-Doda Â. (2013a), Asablĭvasci movy tak zvanaga «ĕkumeničnaga perakladu» Novaga Zapavetu (2003 g.). Lingvistyčnyâ natatki, [u:] Drugi Mižnarodny kangrĕs dasledčykaŭ Belarusi. Pracounyâ matĕryâly, t. 2, Kaunas, s. 342–346.*

Казлоўская-Дода Я. (2013б), *Біблійная фразеалогія беларускай і польскай моў: агульнае і рознае, «Studia Białorutenistyczne», № 7, с. 245–258 / Kazloŭskaâ-Doda Â. (2013b). Biblijnaâ frazealogiâ belaruskaj i pol'skaj moŭ: agul'nae i roznae, «Studia Białorutenistyczne», № 7, s. 245–258.*

Лукашанец А. (2009), *Беларуская мова ў пачатку XXI ст., «Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта», № 1, с. 4–10 / Lukašanec A. (2009), Belaruskaâ mova ŭ pačatku XXI st., «Vesnik Belaruskaga dzâržaŭnaga ŭniversitĕta», № 1, s. 4–10.*

Новы Запавет (б. г.) / Novy Zapavet (b. g.), <https://catholic.by/3/lib/bible> [dostĕp: 2.03.2022].

Сурыновіч С. (2012), *Біблія, што зачыніла стагоддзе, «Arche. Пачатак», № 4(115), с. 284–299 / Surynovič S. (2012), Biblĭâ, što začynĭla stagoddze, «Arche. Pačatak», № 4(115), s. 284–299.*

Фурс В.У. (2009), *Сучасныя беларускія пераклады Евангелля паводле Мацвея: характар і фактары варыянтнасці выкладаў аднаго зместу ў тэкстах розных тыпаў, дысертацыя на суісканне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук, Мінск / Furs V.U. (2009), Sučasnyâ belaruskĭâ peraklady Evangellâ pavodle Macveâ: haraktar i faktary varyântnasci vykladaŭ adnago zместu ŭ tĕkstah roznyh tyraŭ, dysertacyâ na suiskanne vučonaj stupeni kandydata filalogičnyh navuk, Minsk.*

Фурс В.У. (2017), *Моўнае аблічча новых беларускіх перакладаў Евангелля паводле Мацвея, [u:] Е.И. Богдан (сост.), Франциск Скорина и его время. 500-летие белорусского и восточнославянского книгопечатания: материалы Международной научной конференции, Минск, 30 ноября – 2 декабря 2017 г., Минск, с. 195–199 / Furs V.U. (2017), Moŭnae abličča novyh belaruskĭh perakladaŭ Evangellâ pavodle Macveâ, [u:] E.I. Bogdan*

(sost.), *Francisk Skorina i ego vremâ. 500-letie belorusskogo i vostočnoslavânskogo knigopečataniâ: materialy Meždunarodnoj naučnoj konferencii*, Minsk, 30 noâbrâ – 2 dekabrá 2017 g., Minsk, s. 195–199.

Фурс В.У. (2018), *Лексічны склад сучасных беларускіх біблейных перакладаў: крыніцы фарміравання*, [у:] П.В. Васючэнка (рэд.), *Беларуская мова, літаратура, культура і свет: праблемы рэпрэзентацыі: зборнік навуковых артыкулаў па выніках Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 3–4 лістапада 2016 г.)*, Мінск, с. 231–237 / Furs V.U. (2018), *Leksičny sklad sučasnyh belaruskich biblijnyh perakladaŭ: krynicy farmiravannâ*, [u:] P.V. Vasučënka (red.), *Belaruskâ mova, literatura, kul'tura i svet: prablemy rëprëzentacyi: zbornik navukovyh artykulaŭ pa vynikah Mižnarodnaj navukovaj kanferëncyi (Minsk, 3–4 listapada 2016 g.)*, Minsk, s. 231–237.

Шаплыка М.Э. (2018), *Трансфармацыя перакладаў Бібліі: ад мінулага да сучаснага*, [у:] Г.М. Валочка (рэд.), „*Дарагое мне – і маё – беларускае*”: навуковы зборнік да 100-годдзя з дня нараджэння прафесара Ф.М. Янкоўскага, Rīga, с. 330–333 / Šaplyka M.Ė. (2018), *Transfarmacyâ perakladaŭ Biblii: ad minulaga da sučasnaga*, [u:] G.M. Valočka (red.), „*Daragoe mne – i maë – belaruskae*”: navukovy zbornik da 100-goddzâ z dnâ narodžennâ profesara F.M. Ankoŭskaga, Rīga: s. 330–333.

Majewski M. (2013), *Jak przekłady zmieniają sens Biblii... O teorii i praktyce tłumaczenia*, Kraków.

Modras K. (2011), *Objawienie Boga w Koranie i innych księgach świętych*, „Roczniki Kulturoznawcze”, t. 2, s. 109–134.

Pankou Y. (2022), *Фанетычныя асаблівасці перакладу Новага Запавету на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі) / Fanetyčnyâ asablivasciperakladu Novaga Zapavetu na belaruskui movu (pravaslaŭnaâ i katalickaâ rëdakcyi*, «Zeszyty Cyrylo-Metodiańskie», t. 11, s. 33–51, <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2022.11.33-51>

Pankou Y. (2023), *Лексічныя і граматычныя асаблівасці перакладу глаў 1 і 2 Евангелля паводле Мацвея на беларускую мову (праваслаўная і каталіцкая рэдакцыі 2017 г.) / Leksičnyâ i gramatyčnyâ asablivasci perakladu glaiŭ 1 i 2 Evangellâ pavodle Macveâ na belaruskui movu (pravaslaŭnaâ i katalickaâ rëdakcyi 2017 g.)*, «Poznańskie Studia Slawistyczne», nr(24), s. 271–292, <https://doi.org/10.14746/pss.2023.24.12>

Крыніцы / Krynicy

БТ – Библия-тека (б. г.) / Bibliâ-teka (b. g.), <https://bible-teka.com/> [dostęp: 12.11.2023].

Гардун С. (рэд.) (2017), *Новы Запавет Госпада нашага Ісуса Хрыста*, пераклад з грэчаскай на сучасную беларускую мову Біблейскай камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы, Мінск / Gardun S. (red.) (2017), *Novy Zapavet Gospada našaga ĩsusa Hrysta*, peraklad z grečaskaj na sučasnuŭ belaruskui movu Biblejskaj kamisii Belaruskaj Pravaslaŭnaj Carkvy, Minsk.

ДГРС / DGRS – Дворецкий И.Х., Соболевский С.И. (ред.) (1958), *Древнегреческо-русский словарь*, т. 2, Москва / Dvoreckij I.H., Sobolevskij S.I. (red.) (1958), *Drevnegrečesko-russkij slovar'*, t. 2, Moskva.

ОВ – Библия онлайн (б. г.) / Bibliâ onlajn (b. g.), <https://only.bible/bible/rst78/> [dostęp: 10.11.2023].

ТСБЛМ / TSBLM – Капылоў І.Л. (рэд.) (2016), *Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы*, Мінск / Капылоў І.Л. (red.) (2016), *Tłumačal'ny sloŭnik belaruskaj litaraturnaj movy*, Minsk.

ТСБМ / TSBM – Атраховіч К. (рэд.) (1977–1984), *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, т. 1–5, Мінск / Атраховіч К. (red.) (1977–1984), *Tłumačal'ny sloŭnik belaruskaj movy*, t. 1–5, Minsk.

ЭСБМ / ÈSBM – Мартынаў В.У. (рэд.) (1993), *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, т. 3, Мінск / Martynaŭ V.U. (red.) (1993), *Ètymalagičny sloŭnik belaruskaj movy*, t. 8, Minsk.

BT – Dynarski K., Przybył M. (red.) (2020), *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia*, Poznań.

NTG – Aland B., Aland K., Karavidopoulos J., Martini C.M., Metzger B.M. (red.) (2012), *Nestle–Aland Novum Testamentum Graece*, Stuttgart.

SO – Slounik.org, <https://tinyurl.com/4ru3b6e5> [dostęp: 10.11.2023].

